

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

**Wykład dla doktorantów
rok akademicki 2022/2023**

Dr hab. Włodzimierz Gromski

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Jedno z wielu określeń EAP spotykanych w literaturze przedmiotu:

Ekonomiczna analiza prawa (ang. *Economic analysis of law*, częściej *Law and Economics*) - stosowanie narzędzi ekonomicznych do badania prawa, jego struktury, tworzenia i stosowania oraz działania, a więc wpływu prawa i instytucji prawnych na zachowania podmiotów prawnych.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Czy jest miejsce dla EAP w prawoznawstwie?

„... ekonomia jest potężnym narzędziem do analizy szerokiego zakresu problemów prawnych, ale ... większość prawników i studentów prawa – nawet tych najlepszych – ma trudności żeby połączyć zasady ekonomiczne z konkretnymi problemami prawnymi”.

(Richard A. Posner w książce *Economic Analysis of Law*)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Co rozumiemy przez prawoznawstwo?

- 1) w znaczeniu szerokim: wszelkie „znawstwo prawa”, obejmujące obok prawoznawstwa jako nauk prawnych również praktyczne umiejętności prawnicze, związane z argumentacją i negocjowaniem rozstrzygnięć, a więc tzw. metodykę wykonywania zawodu prawniczego;
- 2) w znaczeniu wąskim to nic innego jak nauki prawne (K. Opałek, Z. Ziemiński).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

STANOWISKA W SPORZE O METODĘ PRAWNICZĄ (1):

- **odrzućcie metody** („trzy słowa zmienione przez prawodawcę, a całe biblioteki idą na śmieci”; Hutcheson – ”hunch”, odwołanie do intuicji; Critical Legal Studies – dekonstrukcja tradycyjnej metodologii prawoznawstwa)
- **heteronomia metodologiczna** (analityczna filozofia prawa – recepcja metod matematycznych, logicznych i lingwistycznych; realizm prawny – oparcie na metodologii nauk empirycznych: szkoła wolnego prawa, realizm amerykański: W.O. Holmes, K. Llewellyn; socjologiczna jurysprudencja: R. Pound; psychologia: L. Petrażycki, realizm skandynawski: K. Olivecrona; metody innych nauk – teoria systemowa N. Luhmann, G. Teubner; ekonomiczna analiza prawa: R.A. Posner; teoria argumentacji; hermeneutyka prawnicza)

(za J. Stelmachem i B. Brożkiem)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

STANOWISKA W SPORZE O METODĘ PRAWNICZĄ (2):

- **autonomia metodologiczna** (jurysprudencja rzymska – budowa podstaw metodyki i teorii wykładni: znane i stosowane paremie i topiki prawnicze; szkoła historyczna: F.C. von Savigny; pozytywizm prawniczy – obrona naukowości prawoznawstwa przez wykazanie istnienia specyficznie prawniczych metod, gwarantujących rozstrzygnięciom prawniczym konieczne minimum intersubiektywnej komunikowalności i sprawdzalności, tzw. sylogizm prawniczy: J. Austin; normatywizm – „czysta metoda prawnicza”: H. Kelsen)

(za J. Stelmachem i B. Brożkiem)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Zagadnienia prawoznawstwa w ujęciu analitycznym:

(A) wypracowanie aparatu pojęciowego, systematyzacja oraz opis systemu prawa;

Norma N_1 obowiązuje w systemie S w czasie T .

(B) wykładnia i stosowanie prawa;

Wyrażenie językowe J ma znaczenie Z w normie N_1 .

(C) funkcjonowaniem prawa jako zjawiska społecznego;

Norma N_1 w warunkach W_1 wywołuje konsekwencje SK_1 .

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Zagadnienia prawoznawstwa w ujęciu analitycznym:

(D) problemy *de lege ferenda* (polityka prawa);

Jeśli chcemy wpłynąć na adresatów w sposób B w warunkach W_1 , to powinniśmy ustanowić normę N_1 .

(E) pozasystemowa ocena prawa;

Norma N_1 ma wartość W_s (np. słuszność, sprawiedliwość).

Norma N_1 ma wartość W_i jako środek do osiągnięcia celu C.

(F) zagadnienia filozoficzne i metodologiczne;

Prawo jest przedmiotem typu PO.

Prawo jest poznawalne w sposób SE.

Prawo jest badane za pomocą metod i technik $MT_1, MT_2 \dots MT_n$.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Podział problematyki prawoznawstwa według Z. Ziemińskiego:

- Dogmatyczna dotyczy tego, jakie normy należą w danym czasie do rozważanego systemu prawnego. Wtórnie dotyczy rozstrzygania o kwalifikacji prawnej określonych czynów, zdarzeń i sytuacji.
- Socjotechniczna polega na tym, jak przez stanowienie prawa lub jego stosowanie uzyskiwać zamierzone skutki społeczne.
- Teoretyczna dotyczy formułowania twierdzeń o obowiązującym prawie w różnych jego aspektach (np. formalnym i realnym).
- Metodologiczna zajmuje się opisem metod lub formułowaniem dyrektyw metodologicznych.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

MODELE PRAWOZNAWSTWA ze względu na sposób rozpatrywania zagadnień (B), (C) i (D):

- tradycyjny dogmatyczny (np. „twardy” pozytywizm prawniczy)
- nowoczesny dogmatyczny (np. normatywizm)
- antydogmatyczny (np. realizm prawniczy)
- integracyjny

(J. Wróblewski)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Model tradycyjny opiera się na przekonaniu, że prawo powinno być wyłącznie wytworem prawodawcy jako jedynego podmiotu legitymowanego do kształtowania praw i obowiązków obywateli. Prawnikom przyznaje się rolę wyłącznie odtwórców i egzegetów woli prawodawcy. Prawoznawstwo zostaje ograniczone do tradycyjnie pojmowanej dogmatyki prawa, więc zagadnień (A) i (B). Tradycyjny model nie jest zainteresowany funkcjami prawa (C) ani zagadnieniami *de lege ferenda* (D).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

W nowoczesnym modelu dogmatycznym prawodawca jako twórca prawa zostaje oddzielony od organów władzy politycznej, a samo prawo uznaje się za zjawisko wyłącznie normatywne, wymagające specyficznej, analitycznej metody badawczej („czysta metoda prawnicza”). Metoda ta nie prowadzi na ogół do ustalenia jednoznacznych rozstrzygnięć, lecz przedstawia zbiór decyzji akceptowalnych z punktu widzenia prawa. Rozstrzyga prawnik, który przestaje być tu wyłącznie odtwórcą woli prawodawcy. Zarówno oceny (E), którymi prawnik się kieruje w tym wyborze, jak i postulaty wobec prawa (C) są wykluczane poza ramy prawoznawstwa.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Antydogmatyczny model prawnoznawstwa jest związany z realizmem prawniczym i traktuje prawo wyłącznie jako zjawisko społeczne (C). Towarzyszy temu tzw. sceptycyzm norm, ograniczenie pojęcia prawa do samego tylko prawa operatywnego i opisywanie go w kategoriach zachowań ludzi rozstrzygających spory. Wykładnię (B) ujmuje się opisowo, wskazując na wielość psychologicznych i społecznych czynników, które ją kształtują. Podkreśla się swobodę interpretacyjną prawnika i oczekuje od niego orzeczeń ignorujących – jeśli trzeba – tekst prawny oraz sięgających bezpośrednio do społecznie akceptowanych standardów sprawiedliwości i słuszności.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Model integracyjny jest następstwem polemiki między modelami nowoczesnym i antydogmatycznym. Prawo traktuje się tu jako zjawisko normatywne, normatywność jednak nie jest ujmowana metafizycznie, lecz jako element świata społecznego. Wiąże to prawoznawstwo z naukami pozaprawnymi (integracja). Akceptuje się opisowe teorie wykładni (B), ale towarzyszy im postulat uzasadnienia decyzji interpretacyjnych w specyficznie prawniczy sposób. Następuje więc rehabilitacja tradycyjnej problematyki dogmatycznej (A) i (B), wzbogaconej o pogłębioną refleksję nad prawem jako zjawiskiem społecznym (C). Polityka prawa (D) może rozwijać się na gruncie modelu integracyjnego.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

INTEGRACJA WEWNĘTRZNA PRAWOZNAWSTWA

INTEGRACJA ZEWNĘTRZNA PRAWOZNAWSTWA

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

INTEGRACJA WEWNĘTRZNA PRAWOZNAWSTWA:

postulat zapewnienia komunikacji i współpracy między poszczególnymi naukami prawnymi (np. przenoszeni konstrukcji pojęciowych wypracowanych w jednej dyscyplinie do innej, koordynacja badań obejmujących różne gałęzie prawa, opracowanie wspólnych elementów aparatury pojęciowej).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

INTEGRACJA ZEWNĘTRZNA PRAWOZNAWSTWA:

postulat przewyciężenia izolacji nauk prawnych w stosunku do innych dziedzin wiedzy, powiązany z hasłem walki z formalizmem prawniczym, głównymi kierunkami integracji miały być socjologia i psychologia, a także nauki o języku i logika. Pojawia się też postulat integracji z ekonomią.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Tezy modelu nauki empirycznej:

- przedmiotem nauki jest opis rzeczywistości, sprowadzonej do niezależnych od człowieka faktów;
- opis ten jest dokonywany w zdaniach prawdziwych albo fałszywych w języku danej teorii;
- prowadzi do ustalenia określonych hipotez, które służą wyjaśnianiu i/lub przewidywaniu zjawisk;
- hipotezy te są weryfikowane i/lub falsyfikowane.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Tezy modelu nauki humanistycznej:

- (a) przedmiotem nauki jest zrozumienie faktów;
- (b) zrozumienie polega na przypisaniu materialnemu substratowi tych faktów sensu, znaczenia lub wartości, co wyraża się w wypowiedziach niekoniecznie będących zdaniem prawdziwym albo fałszywym w języku danej teorii;
- (c) rozumienie prowadzi do rekonstruowania lub tworzenia przedmiotów kulturowych;
- (d) zdania są weryfikowane i/lub falsyfikowane inne wypowiedzi są uzasadniane ze względu na przyjęte przesłanki.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Według R.A. Posnera „najbardziej interesującym aspektem ruchu ekonomicznej analizy prawa jest aspiracja do oparcia studiów nad prawem na podstawach naukowych, ze spójną teorią, precyzyjnymi hipotezami dedukowanymi z teorii oraz empirycznymi testami tych hipotez. Prawo jest instytucją społeczną o wielkim bagażu historii i wadze i nie widzę przyczyn, dla których nie może ono być poddane studiom naukowym. Ekonomia jest najbardziej zaawansowaną dziedziną badań społecznych, a system prawa zawiera w sobie wiele paraleli i częściowo pokrywa z systemami, które z sukcesem badane były przez ekonomistów.”

Richard A. Posner [w:] M. Faure, R. Van den Bergh (red.),
Essays in Law and Economics, 1989.